

que lle chamamos *nova escola*? De quen e de que falamos? É a primeira cuestión para sabermos a que aternos.

A escola, como espazo para a formación desexada e intencionada da infancia e da xuventude (cando menos, dunha parte dela), é unha realidade mundial que conta nalgunhas das súas experiencias con milleiros de anos, mais con múltiples formas e obxectivos concretos, segundo as culturas, as civilizacións e os tempos.

Debemos indicar que, por volta do século XVI, no contexto occidental foise establecendo unha forma de escolarización, que podería ser entendida como antecedente do noso presente e na que moito tiveron que ver os xesuítas. Ao seu arredor fóronse deseñando fórmulas de escola e concepcións do que debería aprenderse e de quen, onde e como debería ensinar. Con isto chegamos ao tempo da Ilustración e a Rousseau, quen na novela *Emilio* lle deu a todo unha volta grande e abriu, mesmo sen pretendelo, outros modos de pensar arredor de como deseñar a educación da infancia e da xuventude.

Co seu eco, baixo a influencia do romanticismo, do positivismo científico e do evolucionismo, unha parte da burguesía liberal e reformadora pensou nas últimas décadas do século XIX que sería necesaria outra educación, máis respectuosa e atenta ás necesidades, motivacións e intereses de quen se quería educar e formar, e máis virada para o horizonte que non para o pasado –fronte ás formas de educación dogmática, disciplinaria e libresca–, abrindo, xa que logo, portas ao cultivo estético, á educación física e ao contacto coa natureza como escenario de educación... Isto deu lugar a experiencias que se caracterizaron como *novas* fronte ao modelo imperante, ao punto de abrirse en 1899 unha rede de escolas *novas*, libres de ataduras políticas dos Estados e de ataduras relixiosas católicas. Escolas que deron tamén en chamarse *activas* e *do traballo* (acolledoras de aprendizaxes empíricas e manuais, e non só cognitivas).

Tamén daquela se abriu paso con menor forza, mais non con menos creatividade, o movemento de escolas integrais, racionais ou *modernas*, que se propoñía, tanto desde os sectores socialistas como desde os anarquistas e librepensadores... –recordemos as escolas modernas ferreristas–, con diversos graos de confluencia co movemento internacional da Escola Nova e Activa.

A “Institución Libre de Enseñanza” (ILE), entre nós, fora unha precursora e, da súa man e con orientación socialista, deberemos referirnos ao liderado de Lorenzo Luzuriaga, quen nos anos vinte-trinta do s. XX promoveu desde as “Publicaciones de la Revista de Pedagogía” un servizo de información e de comunicación pedagóxica de forte alento internacional que se irradiou por toda a xeografía escolar española, ao tempo que o proxecto de *escuela nova catalana* conseguía afirmarse co apoio da Mancomunitat. O mesmo Luzuriaga en 1931 propoñía unha “nova escola pública” democrática para España.

Falamos de impulsos que se sentiron daquela en Galicia, a través de diversos actores e protagonistas que igualmente camiñaban –certo que con inseguridade colectiva– cara á formulación dunha escola nova e galega. Recordemos, entre outros nomes, o de Ánxel Casal (asasinado no 36) á fronte da *Escola d'o Insiño Galego da Coruña* ou o de Apolinar Torres (tamén asasinado no mesmo ano), quen reflexionaba desde *El Pueblo Gallego* no outono de 1927 cunha posición nidia en defensa da Nova Educación baixo os seguintes titulares: «¡Escuela Nueva, Maestro Nuevo, Educación Nueva!!!» –dicía– facendo o seguinte chamamento: «¡Maestros gallegos, agrupad vuestros ideales alrededor de los que sustenta la Liga Internacional de la Educación Nueva!!!»; un chamamento ao que se irían sumando varios centos de ensinantes galegos que, na primavera de 1936, sentaban as bases da nova escola pública e galega, xa non nata. Aquela que albiscamos n' *A lingua das bolboretas*.

Infelizmente, o golpe de estado, a guerra e a violencia fascista pararon aquel fermoso proxecto e proceso. Custosamente, algúns amenceres novos houbo xa en Cataluña nos anos cincuenta; amenceres que foron a máis por toda a xeografía española cara á fin dos sesenta, ollando agora cara a atrás para coller pulo novo. Como así foi, de modo que mediados os setenta xa se podía falar dunha escola nova e activa; isto é, só había gromos, mais os esteos argumentais abrollaban tendo como referentes a memoria da Escola Nova e da Escola Moderna, por unha parte, e por

outra a Pedagogía Freinet, puxante, as teses de Paulo Freire, a socioloxía francesa de orientación marxista, Piaget e Vigotski. O modelo escolar dominante no franquismo, aínda a pesar da “modernización”, foi así deixando paso a perspectivas anovadoras. Fomos colectivamente articulando modos e prácticas de educación, argumentos, currículos e formas organizativas máis acordes cos modos de pensar as escolas e a educación, entendida como dereito de todas e todos, e desde a convicción do que significan cidadanía e sociedade democrática.

Agora mesmo percibimos que moitas cousas están a cambiar nas nosas vidas, nos nosos contextos, ao tempo que sentimos que a incerteza é sempre unha conclusión cando matinamos no horizonte. Sentimos o que queremos/quereríamos para o futuro, pero poida que debamos xuntar e madurar mellores reflexións e maiores enerxías creativas para orientarnos ese futuro, ao seren de tanta forza os cambios que palpamos. Poida que os modos e prácticas de educación hoxe máis establecidas entre nós estean a perder a súa forza de futuro e, sendo así, será preciso que revisemos os fundamentos do que facemos e de como pensamos a educación.

As voces dominantes arredor nosa e a non reflexiva (por certo) Consellería de Educación da Xunta de Galicia alentan algunhas prácticas innovadoras, non o podemos negar, mais iso ocorre porque parece o propio dunha sociedade dinámica, que promove a competitividade e o utilitarismo económico, porque é práctica ordinaria en todo o sistema educativo español... mais todo isto é unha ollada de curta distancia e non ben orientada. Pola súa parte, a UNESCO alértanos sobre todo isto, como reflicte o documento de 2015, *Reformular a educación, cara a un ben común mundial?*, onde se suscita a necesidade de elaborar unha visión humanista da educación —na vez da utilitarista— para atender os retos mundiais que veñen. Unha Consellería reflexiva abriría o necesario tempo e lugares de argumentación sobre o que deberá ser a nova escola, hoxe, tomando en consideración, de xeito crítico, o que actualmente valoramos como modos e prácticas novas e de calidade; desde o que coidamos que facemos ben e é bo.

Non podemos agardar. E somos parte do tecido que debe facer esta reflexión. Isto é o que procuramos a través deste número singular da *Revista Galega de Educación*. Así foi como pensamos que podiamos organizalo: que informacións reunir, que voces convidar, que argumentos poñer por riba da mesa; de onde vimos (visto de preto) e que ocorre en Galicia; como o contexto cambiante está incidindo na nosa visión; como senten, perciben, se expresan e intelectualizan os nenos, nenas e adolescentes de hoxe; hai un novo programa de escola nova?; que vixencia se mantén ou que novos elementos cómpre incorporar...? Aproximámonos á cuestión do dixital, aos debates de ideas, ao debate escola pública/iniciativas privadas, ao lugar da educación social e das administracións locais, á diversidade e á inclusión, ao horizonte dun sistema escolar pensado desde nós... O que promovemos é o que quizais con mellores soportes se realiza, por exemplo, en Cataluña, a través de L’Aliança Educació 360. Fronte á fragmentación, promovermos comunidades e crearmos ambientes para o traballo en común, aglutinarmos vontades e crearmos condicións para a construción do ben común, vertebrarmos espazos de elaboración.

Para isto convocamos colaboracións galegas, desde a área mediterránea, francesas e portuguesas, que finalmente se confirmaron case todas, e por iso queremos darlles as grazas a todas as persoas que brindan nestas follas a súa xenerosa contribución, sabendo que a presente é unha achega insuficiente. Grazas tamén pola acollida que esperamos que teñan estas páxinas; gustaríanos que servisen para facilitar esa necesaria reflexión, que fosen un material de traballo e de formación para todos os sectores sociais e actores implicados, ata onde sexan considerados oportunos e valiosos estes textos, e por iso pretendemos conxugar a necesaria reflexión teórica co feito de estar pulsando as prácticas que hoxe, con certeza, constrúen o mañá.

Porque a educación segue a ser unha poderosísima arma pacífica de construción do futuro querido, ao servizo das persoas e ao servizo da sociedade no seu conxunto. Unha nova escola en Galicia debería ser un desexable horizonte e ninguén o fará se non o elaboramos con consciencia de nós a cidadanía deste país noso.